

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยมีแนวทางศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
  2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย และการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย
  3. ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
  4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  5. กรอบแนวคิดในการวิจัย
- โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาชนบท หลักการสำคัญหรือหัวใจของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ จะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในผลการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น กล่าวคือการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในงานพัฒนา (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526, หน้า 25)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

รีดเดอร์ (Reeder, 1974, p. 39 อ้างถึงใน รัมภา แก้วปิ่นทอง, 2544, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183 - 186) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของ

บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

ติน ปรัชญพทุทธิ (2531, หน้า 622) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

ปรัชญา เวสารัชช (2538, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนร่วม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชนบท โดยในการเข้ามาเกี่ยวข้องนี้ ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายาม และเสียสละทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความคิดเห็น วัตถุ แรงกาย และเวลา

สุจินต์ ดาววีระกุล (2539, หน้า 63) ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตั้งปรารถนา หรือที่ตั้งไว้ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอก

นิภาภรณ์ เกียรติสุข (2539, หน้า 7) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่ประชาชนหรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมพัฒนาปัญญา ความรู้ ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ตนอาศัยอยู่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติให้ความหมายกระบวนการมีส่วนร่วมหมายความว่า การที่ประชาชนได้ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบในความสำเร็จ และความล้มเหลวของการพัฒนาอย่างใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการ หรือหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งทำให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ปัญหาจากการร่วมมือทำงาน โดยเป็นการทำงานแบบพึ่งตนเองเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ, 2543, หน้า 2)

ขั้นตอนและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2538, หน้า 272 - 273) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาและหาสาเหตุของปัญหาที่เป็นอยู่ว่ามีอะไรเดือดร้อนบ้างและมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

1. การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนนับตั้งแต่วิเคราะห์หาสาเหตุ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พิจารณาทางเลือกและแนวทางการแก้ไขปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานความสำเร็จเป็นระยะ ๆ แล้วดำเนินการแก้ไข

อนงค์ พัฒนจักร (2535, หน้า 42) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นขั้นตอนจริงหรือสมบูรณ์ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนคือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและการประเมินผลและที่สำคัญจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน รพีพัฒน์ (2536, หน้า 58) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ คือ

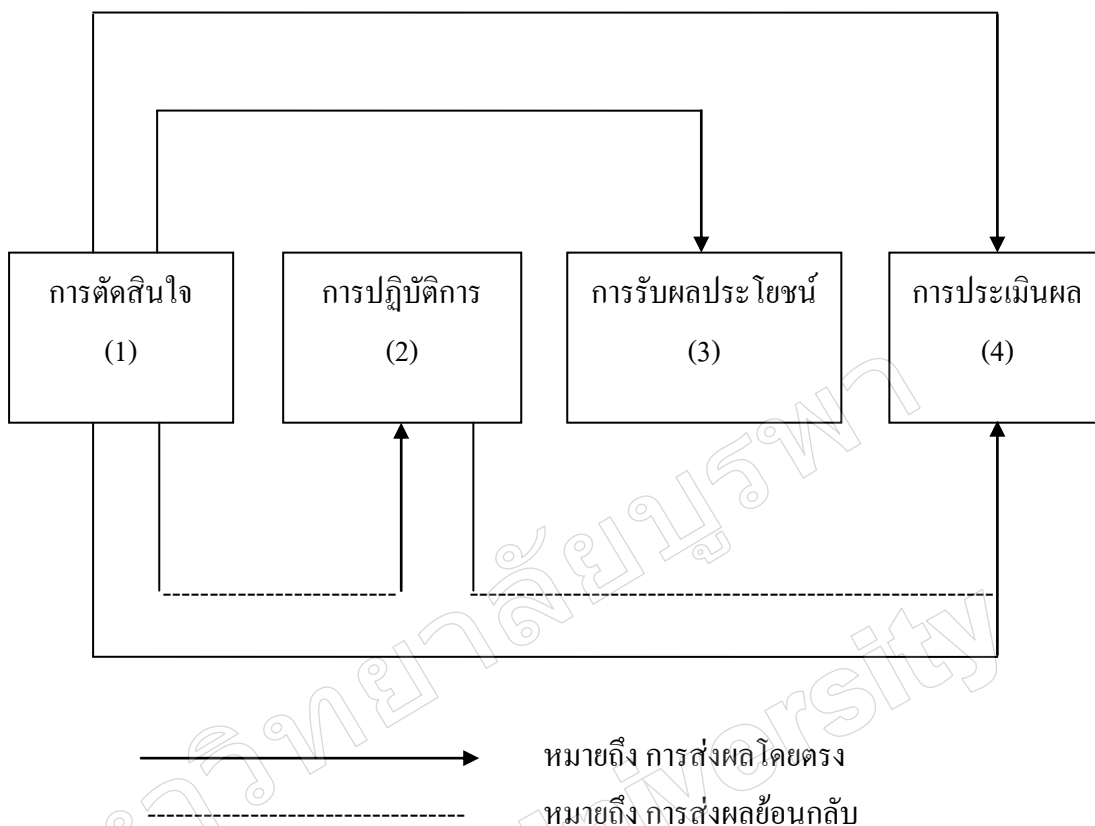
1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องมาจากเหตุผลพื้นฐาน คือ ชาวชนบทประสบปัญหาอยู่รู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ผู้เลือกแนวทางในการพัฒนาควรเป็นประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอกเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรกับศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนมีความผูกพันมากขึ้นและก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเงินเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และมีประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อค้นคว้า เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องเกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้มาเป็นบทเรียนในการหาหนทางปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วย การตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์และการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องกับเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม

แนวความคิดของ โคอเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) นี้จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มืบทบาทในทุก ๆ เรื่อง ไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิด

สุทิน บุญญาธิการ, ดวงพร บุญครบ และรักกิจ ศรีสรินทร์ (2540, หน้า 22) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) โดยประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้รับแจ้งให้ทราบรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะดำเนินการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น นอกจากนี้ข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบที่มีการหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยหลักการแล้วการหารือจะต้องจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเสนอรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินผลกระทบบางประการที่อาจมองข้ามไป นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นช่องทางอันหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ที่ได้รับผลกระทบ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในโครงการและเพื่อเปิดให้มีการเสนอแนะประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเวทีสาธารณะให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบ หากมีการดำเนินโครงการหน่วยงานเจ้าของโครงการและผู้มีอำนาจตัดสินใจ ได้ทำความเข้าใจระหว่างกันและหาเหตุผลที่เกี่ยวกับโครงการ โดยเป็นรูปแบบที่สามารถพบเห็นได้บ่อยและอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบตามสภาพปัญหาและประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งเจ้าของโครงการจะส่งตัวแทนร่วมอธิบายให้ที่ประชุมทราบรายละเอียดโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น แล้วจึงเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ อย่างไม่จำกัดขึ้นเฉพาะจุดในระดับชุมชนย่อย ๆ แต่ละชุมชนก่อน แล้วจึงจัดรวมหลาย ๆ ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อมีข้อโต้แย้งทางเทคนิค โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถามและให้ความเห็นต่อรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ผลการประชุมต้องมีการนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมด้วย

3.3 การประชุมประชาพิจารณ์ (Public Hearing) รูปแบบนี้มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนและเป็นเวทีการเสนอข้อมูลจากทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายเจ้าของโครงการและผู้ได้รับผลกระทบ โดยมีบรรยากาศการประชุมที่เปิดกว้าง ซึ่งเจ้าของโครงการจะต้องเปิดเผยข้อมูลโดยไม่ปิดบัง มีหลักเกณฑ์และประเด็นพิจารณาที่ชัดเจนและแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการประชุมควรมีลักษณะไม่เป็นทางการมากนัก อาจใช้เวลาประชุมหลายวันก็ได้ และไม่จำเป็นต้องจัดครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป ทั้งนี้สามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมได้

4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจ

ดำเนินการให้ประชาชนผู้รับผลกระทบเลือกตัวแทนไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ ทั้งนี้ประชาชนจะมีบทบาทชี้้นำการตัดสินใจเพียงใดขึ้นอยู่กับน้ำหนักของตัวแทนในคณะกรรมการชุดนั้น ๆ

5. การใช้กลไกทางกฎหมาย เป็นการเรียกร้องสิทธิของตนจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม มักใช้ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการทางอื่นได้ โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งอาจเกิดความยึดถือต่อการดำเนินโครงการหรือยุติโครงการ อย่างไรก็ตามในบางกรณีประชาชนอาจไม่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินการฟ้องร้อง เพราะนอกจากจะเสียเวลาแล้วยังมีภาระค่าใช้จ่ายและภาระในการติดตามหาข้อมูล

เดวิท แมทิวส์ (อ้างถึงใน ฐิรุฒิ เสนาคำ, 2541, หน้า 15 - 18) ได้เสนอหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดปัญหา ไม่เพียงแต่จากแง่มุมผลประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่รวมถึงผลประโยชน์ของคนอื่นด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในชะตากรรมร่วม และเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นสำนึกของประชาชนและร่วมแก้ไขปัญหที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ เป็น 2 กระบวนการตัดสินใจที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกับการปฏิบัติ แม้การสนทนาจะยังไม่ตกลงเห็นพ้องต้องกัน แต่เป็นการสร้างแนวกว้าง ๆ และเผยให้เห็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินการกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ตัดสินใจ

3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมระดมพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เกิดจากกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรม เผยให้เห็นผลประโยชน์ที่เกี่ยวเนื่องกันของผู้เข้าร่วมและเป้าหมายที่อาจร่วมกันได้ กิจกรรมสาธารณะเกิดจากเป้าหมายร่วมกันของผู้คนจึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน

4. การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าความพยายามและกิจกรรมที่ดำเนินการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนพวกเขาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วม ถือเป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมหมายถึงการมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจและในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในหมู่บ้าน หรืออาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนจะก่อให้เกิดผล คือ สร้างความรู้สึกภูมิใจ ความรับผิดชอบ และความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรม ยังผลให้เกิดความยั่งยืนในกิจกรรมและความร่วมมือในกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนในอนาคตเพราะ “งานพัฒนาที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมย่อมมิใช่งานพัฒนาที่แท้จริง แต่เป็นการให้บริการแบบสงเคราะห์” (ไพรัตน์ เคะชรินทร์, ม.ป.ป., หน้า 17)

“การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นผลบวกต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งทำให้ประชาชนในชนบทมีความสามารถในการพึ่งตนเอง” (ชินรัตน์ สมสืบ, 2539, หน้า 22) ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

จากแนวความคิดในเรื่องรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น สามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ดังนี้

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาหรือความต้องการของประชาชน วิธีการแก้ไขปัญหา
2. การตัดสินใจและวางแผนให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ถูกต้องตรงกับความต้องการ
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ รวมทั้งการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรมอันก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบทุกขั้นตอนของการปฏิบัติตลอดจนการประเมินผล

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, หน้า 1 - 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมต้องกล่าวถึงอย่างน้อย 2 ฝ่าย เช่น ฝ่าย ก. เคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ แล้วฝ่าย ข. มาช่วยมามีส่วนร่วมด้วย กรณีนี้ ถ้างานของฝ่าย ก. ทำเป็นงานที่มีอำนาจและ/ หรือผลประโยชน์ฝ่าย ก.

คงจะไม่พอใจ ที่มีคนหรือกลุ่มบุคคล (ฝ่าย ข.) มาแบ่งอำนาจไปหรือผลประโยชน์ไป หากฝ่าย ข. แบ่งอำนาจไปมาก ฝ่าย ก. ก็อาจจะไม่พอใจมากขึ้น

เนื่องจากการมีส่วนร่วมมีหลายมิติ กิจกรรม เหตุการณ์ องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งหลากหลาย จึงต้องพิจารณาเฉพาะกรณีนั้น ๆ ดังนั้นความหมายการมีส่วนร่วม จึงจำแนกได้เป็นการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในองค์กร เป็นต้น ซึ่งมีตัวอย่างคือ

1. การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา คือการเข้าไปมีส่วนแบ่งในอำนาจการตัดสินใจ ในการกำหนดสิ่งที่ชุมชนหรือสังคมนั้นปรารถนา แล้วร่วมกันหาสภาพปัญหาของชุมชน จากนั้นกำหนดแนวทางที่จะทำให้ได้สิ่งที่ปรารถนานั้น แล้วร่วมปฏิบัติ จากนั้นร่วมกัน ประเมินผล และรับผลประโยชน์จากผลที่เกิดขึ้นต่อไป

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังที่กล่าวโดย นรินดี (ม.ป.ป., หน้า 3 อ้างถึงใน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, หน้า 1) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องมีลักษณะ 7 ประการ ดังนี้

2.1 การกระทำนั้นต้องหวังผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของ รัฐบาลหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือ ต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ฉะนั้นผลที่ หวังจึงอยู่ที่การเลือกนโยบาย หรือเลือกตัวบุคคล หรือเลือกทั้งนโยบายและตัวบุคคล

2.2 ผลที่หวังจากการกระทำทั้งในเรื่องนโยบาย หรือตัวบุคคลนี้จะเป็นเรื่อง การเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ได้

2.3 การกระทำใด ๆ ก็ตาม เกิดขึ้นโดยความสมัครใจ และถือว่าการสมัครใจนี้ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญ นั่นคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีใช้การกระทำที่เกิดจากการถูกบังคับ

2.4 การกระทำที่เกิดขึ้นนั้น ไม่เน้นผลลัพธ์ว่า ต้องประสบความสำเร็จเสมอไป

2.5 การกระทำจะจัดองค์การขึ้นอย่างเป็นระบบ หรือไม่เป็นระบบก็ได้

2.6 การกระทำดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว หรือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องก็ได้

2.7 การกระทำนี้ใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือไม่ถูกต้องก็ได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ผ่านมามีเป็นแบบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน คือ การเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตน (Representative Democracy) และต่อมาเริ่มมีความนิยม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งมีลักษณะสำคัญตรงที่ให้ประชาชน มีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ความคิดเห็นกันต่าง ๆ นานา และมีแนวโน้มว่า การจะตัดสินใจใด ๆ มักมีลักษณะฉันทามติที่คนเกือบทั้งหมดเห็นพ้องต้องกัน มากกว่าการลงคะแนนเสียงชี้ขาด

3. การมีส่วนร่วมในองค์กร คือการที่ลูกจ้างหรือบุคลากรในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ในหน่วยงานนั้น ๆ แต่การตัดสินใจจะเป็นระดับแตกต่างกันตามตำแหน่งในองค์กร ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมจึงต้องแตกต่างกันตามอำนาจหน้าที่ ที่แต่ละบุคคลในองค์กรมีความรับผิดชอบ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของรายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบุโดยสถาบันนโยบายการศึกษา (2539, หน้า 11 อ้างถึงใน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, หน้า 2) ว่าหมายถึง “กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง”

5. การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นแนวคิดให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว โดยตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิต ฯลฯ มาเป็นปัจจัย หรือต้นทุนเพื่อจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และมีความยั่งยืนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน (สินธุ์ สโรบล, 2546, หน้า 21 อ้างถึงใน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, หน้า 2)

6. การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองผู้บริโภค นับว่ามีความจำเป็นมากขึ้นเพราะในระยะต่อมาประชาชนนับวันจะห่างเหินเกิน ไม่มีส่วนร่วมกันเองหรือร่วมกับภาครัฐเท่าที่ควร จะให้รัฐดำเนินการฝ่ายเดียวก็ไม่เพียงพอ จึงต้องเชิญผู้บริโภคเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อถ่วงดุลกลุ่มผู้ผลิตไม่ให้ถูกฝ่ายผู้ผลิตเอาเปรียบได้ง่าย การคุ้มครองผู้บริโภคจึงหมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ซื้อร่วมสอดส่องดูแลการโฆษณาซึ่งอาจหลอกลวง ไปถึงการจำหน่ายสินค้าในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น และการบริการหลังการขายที่โฆษณาไว้ต้องไม่เป็นการหลอกลวงผู้บริโภค ทั้งต้องปลอดภัยต่อผู้บริโภค

จากความหมายการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแสดงลักษณะร่วมกันได้ 4 ประการ ดังนี้

- การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจ ที่จะคิดจะทำมากขึ้น ไม่ว่าจะในเรื่องการเมืองหรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ

- การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน และความร่วมมืออย่างแท้จริง/ เข้มแข็ง (Active) มิใช่ร่วมอย่างผิวเผินเฉื่อยชา (Passive)

- การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการ จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (Entire Development Process)

- การมีส่วนร่วมมักเป็นเรื่องที่ผู้ด้อยโอกาสของแบ่งอำนาจ จากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตตนให้ดีขึ้น

การมีส่วนร่วม หากจะเปรียบเหมือนนกที่อยู่ในรังกับพ่อ - แม่ นก ต่อมาเมื่อสามารถที่จะหาอาหารและสร้างรังได้เองแล้ว ก็โบยบินออกไปไม่ให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตของตนอีกต่อไป อันหมายถึง “ความต้องการที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด” ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างที่สุด แต่ก็ควรคำนึงว่ามนุษย์อยู่ในสังคมที่ยังมีการเอื้ออาทรห่วงใยกัน มีการคบหาสมาคมกันแม้จะไม่รักกัน มนุษย์คนหนึ่งเห็นอีกคนหนึ่งกระทำสิ่งที่แปลกไปมาก เช่น รับประทานก๋วยเตี๋ยวด้วยมือหรือเปลือยการเดินไปบนถนน จะปล่อยให้มันเป็นเสรีภาพเต็มที่คงไม่ได้ ต้องการมีส่วนร่วมห่วงใยในกันและกันบ้าง มิใช่เหมือนนกที่ตัดขาดมิให้ฝ่ายที่ห่วงใยให้มาร่วมด้วยเลยแน่นอน

แต่ในทางกลับกัน หากมนุษย์กลุ่มหนึ่งจะทำอะไรให้อีกกลุ่มหนึ่งตลอด โดยไม่ให้กลุ่มที่ได้รับผลกระทบรับรู้ด้วย ก็จะทำให้บางฝ่ายเสียผลประโยชน์ (Win - Lose Situation) ได้

การมีส่วนร่วมที่ดี จึงควรเป็นไปในลักษณะที่แต่ละฝ่ายที่เข้าร่วมได้ประโยชน์ด้วยกันถ้วนหน้า (Win - Win Situation) แต่อาจไม่เป็นเช่นนี้ตลอด เพราะในบางช่วงบางเวลาที่จะได้ประโยชน์ถ้วนหน้าอาจต้องเสียประโยชน์บ้าง อย่างเช่น เสียความเป็นส่วนตัว เสียความเป็นอิสระไปบ้าง หรือได้บางอย่างและเสียบางอย่างบ้าง แม้กรณีการแต่งงานกันระหว่างชายกับหญิงในอดีตเคยมีการใช้ คำว่า “ได้เสีย” กัน หมายถึงไม่มีใครได้ทุกอย่างแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เพื่อที่ “ได้” บางโอกาสก็ต้องเสียบ้างเช่นกัน เช่น เสียความเป็น “ส่วนตัว” เสียโอกาสที่ตนจะอยู่กับบิดามารดาตนไปอยู่กับคนอื่น ๆ แต่ที่ “ได้” อยู่ใกล้กับคนที่ตนรักแบบสามีภรรยา หรือ “ได้” ความสุข เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้คนเข้ามามีส่วนร่วม ฝ่ายที่เคยทำคนเดียวมีอำนาจคนเดียว ควรต้องคำนึงว่า ตนหรือฝ่ายของตนเสียอำนาจไปบ้าง หรือเสียความเป็นส่วนตัวที่ไม่ต้องการให้ฝ่ายอื่นทราบเรื่องอะไรบ้าง จึงอาจรู้สึกอึดอัดกับการให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ควรคำนึงถึงความเป็นจริงที่ตนก็มีส่วนได้ทางอ้อมด้วย

โดยสรุปในที่นี้จึงให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของ

ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผนและขั้นสุดท้าย คือ การติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีความสำคัญทำให้พวกเขาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของพวกเขาให้อยู่ในระดับที่ได้รับ ความจำเป็นพื้นฐานได้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในนานาพรรณณะ ดังนี้

สุธาวัลย์ เสถียรไทย (2543, หน้า 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในกระบวนการการตัดสินใจด้านการพัฒนาและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการ บริหารจัดการที่ดีผ่านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมที่เป็นแรงผลักดันที่ทำให้ เกิดกระบวนการตัดสินใจที่เหมาะสมทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544, หน้า 7 - 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ คือ

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจบ่อยครั้งที่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมี ข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจ ก่อให้เกิด ความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผล ในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่ม ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้น ๆ ในการนี้จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่าย
3. การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่ มั่นคงและยืนยาว
4. การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมทำให้คนเรามีความรู้สึกถึง ความเป็นเจ้าของการตัดสินใจและเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้ว เขาย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไป ปฏิบัติได้ กลุ่มปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ย่ำแย่ที่สุด กระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่ผู้กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่ม สามารถลดการเผชิญหน้า อย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้
6. การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะนำไปสู่ความ ชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม คือ จะต้องใช้กระบวนการที่มีความโปร่งใสและ น่าเชื่อถือต่อสาธารณชน ซึ่งทำให้สาธารณชนมีส่วนร่วม

7. การคาดคะเนความหวังกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน

8. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การให้การศึกษาต่อสาธารณชนที่ดีขึ้นและการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นเวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่น

สรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจและในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในหมู่บ้าน หรืออาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ประชาชนควรมีโอกาสในการค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาหรือความต้องการของประชาชน วิธีการแก้ไขปัญหา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผน โดยให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ถูกต้องตรงตามความต้องการ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โครงการต่าง ๆ รวมทั้งการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรมอันก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจะช่วยในการแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ของพื้นที่ รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเรื่องปัญหาขยะ ยิ่งประชาชนมีส่วนร่วมมากก็จะส่งผลสำเร็จในการจัดการขยะในแต่ละพื้นที่

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการกระทำสังคม (The Theory of Social Action) ริดเดอร์ (Reader, 1974, p. 39) อ้างถึงใน งามตา สุขประเสริฐ, 2542, หน้า 44) ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม (Social Action) ประกอบด้วย กลุ่มปัจจัยหลายประการมิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยหนึ่งและได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่เรียกว่าความเชื่อหรือความไม่เชื่อ (Believes or Disbelieves) มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง

อำนาจ อนันตชัย (2527, หน้า 116 - 184) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎีซึ่งพอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) หมายถึง การใช้การพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาการขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะเกิดผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งให้เกิดความศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญคนในชาติ (National Morale) คนเราต้องมีความต้องการทั้งกายและใจ ถ้ามีขวัญดีผลกำไรก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย

ทั้งนี้เนื่องจากว่า ขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกเป็นรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาเรดเอาเปรียบ เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยมให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่เป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ร่วมของชาติมีความพอใจในชาติของตนพอใจในเกียรติภูมิจงรักภักดีต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิธาน ผู้นำพลวัต คือ เป็นผู้นำที่เคลื่อนไหว นำทำงานเพื่อพัฒนาอยู่เสมอ ผู้นำทางไม่ดี หรือไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืน เพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตาม ผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องของการบริหาร เพราะธรรมชาติของคนถ้าทำงานตามความสมัครใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นร่วมกันของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผลของการมีส่วนร่วม

ลิจิต ชีรเวทิน (2543, หน้า 274 - 275) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองตนเอง โดยการกระจายอำนาจจะก่อให้เกิดผล

1. ในทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลการใช้จ่ายเพื่อดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ระมัดระวัง เพราะผลประโยชน์เกิดกับชุมชนของตน สมาชิกของชุมชนที่มีสิทธิหน้าที่และบทบาทในชุมชนจะเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของย่อมต้องช่วยดูแลและควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

2. ในทางการเมืองที่เห็นชัด คือ ความรู้สึกว่าการปกครองตนเองมีผลลัพธ์ประจักษ์ที่เป็นตัวคนเป็นรูปธรรม คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของชุมชนของตน การเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการจนโครงการสิ้นสุดจะก่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นทางการเมืองในการปกครองตนเอง เป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะของการมีส่วนร่วมมากขึ้น

3. ผลในทางสังคมจิตวิทยา ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของท้องถิ่นมีสิทธิ มีเสียง อำนาจที่จะจัดการกับ โทษชะตาของท้องถิ่นได้ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียว ผูกพันกับท้องถิ่นและสนใจในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือ ขจัดความขัดแย้ง เกิดการประนีประนอมทำให้เกิดหลักเกณฑ์ในการจัดการเรื่องภายในชุมชน

สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมดังข้างต้นทั้งทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชล ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญคนในชาติ ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกชาตินิยม ทฤษฎีการสร้างผู้นำ ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร เป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วย ความร่วมมือ ความเชื่อถือ การทำเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน อันทำให้การกระทำนำไปสู่ผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะหากประชาชนในท้องถิ่นที่มีความเชื่อมั่นมีความร่วมมือดังทฤษฎีที่กล่าวมาก็จะสามารถลดปัญหาขยะได้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย และนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยในเขตชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดปริมณฑล กำลังเป็นปัญหาใหญ่ของประชาชนและผู้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ปัญหาดังกล่าว คือปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ระบบการกำจัดไม่ดีพอ ไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ และงบประมาณ ขาดสถานที่รองรับในการกำจัด ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่โดยตรงต้องใช้งบประมาณเพื่อการนี้จำนวนมากและการกำจัดโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ขาดความเอาใจใส่ดูแลของผู้รับผิดชอบ ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหามวลชนตามมา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและประชาชนจะต้องตระหนักถึงการแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยอย่างจริงจัง

ศัลยา พรรณศิริ (อ้างถึงใน วิโรจน์ ต้นตะธรรม, 2543, หน้า 7) ให้ความหมายว่า “ขยะ” หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เราต้องการทิ้ง เพราะไร้ประโยชน์เป็นสิ่งของที่ไปแล้วจากการดำรงชีวิตในแต่ละวัน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (อ้างถึงใน พชรวรรณ ศรีวัลย์, 2543, หน้า 11) ให้ความหมาย “ขยะมูลฝอย” ว่า หมายถึงของเหลือทิ้งจากขบวนการผลิตหรือการใช้สอยของมนุษย์

ชนิดของขยะมูลฝอย

1. ขยะเปียกสด (Garbage) เป็นขยะมูลฝอยที่ประกอบด้วยสารอินทรีย์ต่าง ๆ ที่สามารถเน่าเปื่อยผุพังหรือเกิดการย่อยสลายโดยจุลชีพได้ โดยปกติขยะชนิดนี้จะมีความชื้นสูงเมื่อปล่อยทิ้งไว้ระยะเวลาหนึ่งขยะจะเกิดการเน่าเปื่อยทำให้เกิดกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเชื้อโรค มีแมลงวันตอม เป็นแหล่งอาหารของพวกหนู ขยะมูลฝอยชนิดนี้ ได้แก่ เศษอาหาร เศษผักผลไม้ เป็นต้น
2. ขยะแห้ง (Rubbish) เป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายด้วยจุลชีพได้ยาก เช่น เศษไม้ เศษแก้ว เศษกระดาษ เศษโลหะ กระจก ภาชนะพลาสติก เป็นต้น
3. ขี้เถ้า (Ashes) เป็นกากขยะที่ได้ผ่านการเผาไหม้แล้ว เช่น ขี้เถ้าถ่าน ขี้เถ้าฟืน เป็นต้น
4. เศษสิ่งก่อสร้าง (Construction Wastes) ได้แก่ เศษคอนกรีตที่แตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย เศษอิฐ เศษไม้ เศษตะปู เศษหิน ปูน ทราย เป็นต้น
5. ซากสัตว์ (Dead Animals) เป็นซากสัตว์ที่ตายแล้ว ได้แก่ ซากสุนัข ซากหนู ซากแมว มักทิ้งไว้ข้างถนนหรือบนถนน ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะมีกลิ่นเหม็นมากเป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้ผ่านไปมา
6. ขยะจากถนน (Street Refuse) เป็นเศษขยะที่อยู่ตามริมถนนหรือบนถนน ได้แก่ ทราย เศษไม้ เศษหิน เศษพลาสติก เศษใบไม้ เป็นต้น ทำให้ไม่ปลอดภัยในการขับรถยนต์และคู่มือไม่เรียบร้อย
7. ขยะจากโรงงาน (Industrial Wastes) เป็นเศษขยะทุกประเภทที่มาจากโรงงานต่าง ๆ ดังนั้นขยะประเภทนี้จะมีความแตกต่างกัน แล้วแต่ว่าขยะมูลฝอยมาจากโรงงานประเภทใด เช่น เศษอาหารกระป๋อง เศษผัก เศษพลาสติก เศษยาง เศษไม้ เศษกระดาษ เป็นต้น
8. ขยะมูลฝอยจากการกสิกรรม (Agricultural Wastes) เป็นเศษขยะทุกประเภทที่มาจากพื้นที่ทำกสิกรรม เช่น เศษฟาง เศษมูลสัตว์ เศษผัก เศษหญ้า เป็นต้น
9. ขยะพิเศษ (Special Wastes) เป็นขยะที่จัดอยู่ในประเภทที่มีอันตรายสูง เช่น ขยะจากโรงพยาบาลทั่วไป จากโรงพยาบาลที่รักษาคอนไซ้เกี่ยวกับโรคติดต่อ ขยะที่มีกัมมันตภาพรังสี ขยะที่มีสารเคมีอันตราย เป็นต้น

การจัดการขยะมูลฝอย

เกรียงศักดิ์ อุคมสิน โจรจน์ (2537, หน้า 272 - 273) ให้ความหมายของการจัดการขยะว่าหมายถึง หลักการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการทิ้งขยะมูลฝอย การเก็บขยะชั่วคราวไว้ในภาชนะ การรวบรวมขยะมูลฝอย การขนถ่ายและการขนส่ง การแปลงรูปของขยะมูลฝอย

และการกำจัดขยะมูลฝอย โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดในทางสุขอนามัย ทัศนียภาพ เศรษฐศาสตร์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการยอมรับของสังคม ขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่าง ๆ มากมาย เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคต่าง ๆ ก่อปัญหากลิ่นเหม็นและน้ำเสีย ที่มาจากการชะกองขยะ ดังนั้นความรู้และความเข้าใจระบบการจัดการขยะมูลฝอยจะสามารถช่วยให้มีการพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพสูงและถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

ขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงและเป็นมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ถ้าขาดการจัดการที่ดีก็จะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะในเมืองที่มีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสูงจะมีปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกหลักสุขอนามัยอยู่มาก นับวันขยะมูลฝอยจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและภาคธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนา การท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระยะสั้น แม้ว่ารัฐบาลจะได้ประกาศนโยบายในการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศแล้วเมื่อปี 2542 แต่ยังไม่มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากนัก ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ผลักดันนโยบายการลดปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิด การนำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะ การจัดการขยะแบบรวมศูนย์ ตลอดจนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายอย่างจริงจัง (กรมควบคุมมลพิษ, 2545, หน้า 141)

นโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย

เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง โดยสนองตอบต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และเป็นแนวทางสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 จึงสมควรกำหนดนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2549)

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทยกำหนดรูปแบบการกำจัดขยะมูลฝอยแบบศูนย์กำจัดขยะที่ได้รับการศึกษาออกแบบและก่อสร้างด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบและมาตรการการป้องกันปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนและยังสามารถรองรับปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนหลาย ๆ แห่งรวมกัน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแต่ละชุมชนและไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปในอนาคตโดย

1. ควบคุมการผลิตขยะมูลฝอยของประชาชน
2. สนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และวิชาการแก่ท้องถิ่นเพื่อให้มีการจัดการขยะ

มูลฝอยแบบครบวงจร ตั้งแต่การเก็บ การคัดแยก การขนส่ง การนำกลับมาใช้ประโยชน์และการกำจัดที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความร่วมมือกันในการจัดการขยะมูลฝอย โดยมุ่งเน้นรูปแบบศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนรวม

4. สนับสนุนให้มีกฎระเบียบและเกณฑ์การจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ

แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร

ในการจัดการขยะมูลฝอยนั้นมีแนวทางในการจัดการอยู่หลายวิธีและหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแนวทางหลัก ๆ ในการจัดการ ได้แก่ (กรมควบคุมมลพิษ, 2549)

1. การลดปริมาณขยะมูลฝอย ปริมาณขยะมูลฝอยที่มากขึ้นทุกวันเกิดจากการบริโภคของประชาชนที่เน้นความสะดวกสบาย ลืมนึกถึงขั้นตอนหลังการใช้ว่าควรกำจัดเก็บของเหลือหรือของเสียอย่างไร รัฐบาลควรรณรงค์ให้ประชาชนลดการก่อขยะมูลฝอยในแต่ละวันหรือรณรงค์ให้ประชาชนแยกประเภทของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น กระดาษ พลาสติกและโลหะ เป็นต้น ซึ่งมีวิธีและขั้นตอนในการรณรงค์มีดังนี้

1.1 ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดเติมใหม่ ได้แก่ ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ถ่านไฟฉายชนิดชาร์จได้ใหม่และน้ำยาทำความสะอาดหรือรณรงค์ให้เลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพมีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มอายุการใช้งานยาวนานและตัวสินค้าไม่มีมลพิษ พร้อมทั้งรณรงค์ให้ลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหารและถุงพลาสติก เป็นต้น

1.2 การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำหรือนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการนำวัสดุของใช้กลับมาใช้ในรูปแบบเดิมหรือนำมาซ่อมแซมใช้หรือนำมาใช้ประโยชน์แทนสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น การนำกระดาษหนังสือพิมพ์มาใช้ผลิตเป็นหนังสือพิมพ์ใหม่หรือนำไปพับเป็นถุงกระดาษ เป็นต้น การใช้ขยะรีไซเคิลที่มีคุณสมบัติดีกว่าเดิมมาผลิตสินค้าใหม่ เช่น การทำฝาหรือเพดานจากกระดาษที่เหลือใช้จากการทำไฟเบอร์กลาส จากขวดพลาสติก

2. จัดระบบการรีไซเคิลหรือการรวบรวมเพื่อนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่

2.1 รณรงค์ให้ประชาชนแยกของเสียนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น กระดาษ พลาสติกและโลหะนำไปใช้ซ้ำหรือนำไปขาย ขยะเศษอาหารนำมาหมักทำปุ๋ยในรูปปุ๋ยน้ำหรือปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในชุมชน

2.2 จัดระบบที่เอื้อต่อการทำขยะรีไซเคิล

2.2.1 จัดกาชณะแยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน

2.2.2 จัดระบบบริการเก็บโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บเอง โดยการ จัดเก็บแบ่งเวลาการเก็บ

2.3 จัดกลุ่มอาสาสมัครหรือชมรมหรือนักเรียนให้มีกิจกรรม โครงการนำขยะ มูลฝอยกลับมาใช้ใหม่

2.4 จัดตั้งศูนย์รีไซเคิล หากพื้นที่ที่ปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวันเป็น ปริมาณมาก ๆ อาจจะมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอย ซึ่งสามารถจะรองรับจากชุมชน ใกล้เคียงหรือรับซื้อจากประชาชนโดยตรง ซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรืออาจให้สัมปทาน เอกชนก็ได้

3. การขนส่ง ระยะทางไม่ไกลให้รถขนส่งขยะมูลฝอยไปยังสถานที่กำจัดโดยตรง ระยะทางไกลและมีปริมาณขยะมูลฝอยมากอาจจะต้องสร้างสถานีขนถ่าย เพื่อถ่ายเทจากรถเก็บ ขนขยะมูลฝอยลงสู่รถบรรทุกขนาดใหญ่

4. ระบบกำจัด เนื่องจากขยะมูลฝอยใช้ประโยชน์ใหม่ได้จึงควรจัดการเพื่อการจัด ทำลายให้น้อยที่สุด ควรเลือกระบบกำจัดแบบผสมผสานเนื่องจากปัญหาขาดแคลนพื้นที่ จึงควร พิจารณาปรับปรุงพื้นที่กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เดิมและพัฒนาให้เป็นศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย โดยมี ขั้นตอน ดังนี้

4.1 จัดระบบคัดแยกขยะมูลฝอย

4.2 ระบบกำจัดผสมผสานหลาย ๆ ระบบในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ หมักทำปุ๋ย ผึ่งกลบและวิธีอื่น ๆ

การคัดแยกขยะมูลฝอยแบบครบวงจร จำเป็นต้องจัดให้มีระบบการคัดแยกขยะ มูลฝอยประเภทต่าง ๆ ตามแต่ลักษณะองค์ประกอบ โดยจัดวางภาชนะรองรับที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับระบบการคัดแยกขยะมูลฝอย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การแยกประเภทขยะมูลฝอยในการนำไป รีไซเคิลหรือการขนย้ายและกำจัดต่อไป ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหลัก มาตรฐานในการจัดระบบภาชนะรองรับ ดังนี้

ถังขยะและถุงขยะ

ถังขยะเพื่อให้การจัดเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดการ ปนเปื้อนของขยะมูลฝอยที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่จะต้องมีการตั้งจุด รวบรวมขยะมูลฝอยและให้มีการแบ่งแยกประเภทของถังรองรับขยะมูลฝอยตามสีต่าง ๆ โดยมี ถุงบรรจุภายในถังเพื่อสะดวกและไม่ตกหล่นหรือแพร่กระจาย ส่วนถุงขยะนั้นก็สำหรับคัดแยก ขยะมูลฝอยบนครัวเรือน บ้านเรือน ได้แก่

1. ถังขยะสีเขียวและถุงสีเขียว สำหรับรองรับขยะย่อยสลายได้ คือ รองรับขยะมูลฝอยที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น ผัก ผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เป็นต้น

2. ถังขยะสีเหลืองและถุงสีเหลือง สำหรับรองรับขยะรีไซเคิล คือ รองรับขยะมูลฝอยที่สามารถนำมารีไซเคิลหรือขายได้ เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ เป็นต้น

3. ถังขยะสีเทาฟ้าสีส้มและถุงสีแดง สำหรับรองรับขยะมีพิษมีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น หลอดฟลูออเรสเซนต์ ขวดยา ถ่านไฟฉาย กระป๋องสีสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าแมลงและภาชนะบรรจุสารอันตรายต่าง ๆ

4. ถังขยะสีฟ้าและถุงสีฟ้า สำหรับเก็บขยะทั่วไป คือ รองรับขยะย่อยสลายไม่ได้ไม่เป็นพิษและไม่คุ้มค่าการรีไซเคิล เช่น พลาสติกห่อลูกอม ซองขนมสำเร็จรูป ถุงพลาสติก โฟมและฟอล์ยที่เปื้อนอาหาร

วิธีการและขั้นตอนดำเนินงานในการกำจัดขยะมูลฝอยที่สำคัญ

1. การเก็บรวบรวม โดยเริ่มตั้งแต่การเก็บขยะมูลฝอยใส่ไว้ในภาชนะไปจนถึงการรวบรวมขยะมูลฝอยจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำไปใส่ยานพาหนะเพื่อที่จะขนถ่ายต่อไปยังแหล่งกำจัดหรือทำประโยชน์อื่น ๆ แล้วแต่กรณี

2. การขนส่ง เป็นการนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากชุมชนใส่ในยานพาหนะแล้วนำไปยังสถานที่กำจัดหรือทำประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งอาจเป็นการขนส่งโดยตรงจากแหล่งกำเนิดหรืออาจขนไปพักรวมไว้ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสถานีขนถ่ายก็ได้

3. การแปรสภาพ เป็นวิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยสะดวกแก่การเก็บหรือนำไปใช้ทำประโยชน์อย่างอื่น การแปรสภาพอาจทำได้โดยการบดอัดเป็นก้อน คัดแยกเอาส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้ออกไปใช้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. การกำจัดหรือทำลาย เป็นวิธีการกำจัดขั้นสุดท้าย เพื่อให้ขยะมูลฝอยนั้น ๆ ไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่อสภาพแวดล้อม อันมีผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2542, หน้า 5 - 7)

การกำจัดขยะมูลฝอย

การกำจัดขยะมูลฝอยสามารถแบ่งออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

1. ระบบหมักทำปุ๋ย เป็นการย่อยสลายอินทรีย์สาร โดยขบวนการทางชีววิทยาของจุลินทรีย์เป็นตัวการย่อยสลายให้แปรสภาพเป็นแร่ธาตุที่มีลักษณะค่อนข้างคงรูป มีสีดำค่อนข้างแห้งและสามารถใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของเดิม ขบวนการหมักทำปุ๋ยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ขบวนการ คือ ขบวนการหมักแบบใช้ออกซิเจน (Aerobic Decomposition) ซึ่งเป็นการสร้าง

สภาวะที่จุลินทรีย์ชนิดที่ดำรงชีพ โดยใช้ออกซิเจนย่อยสลายอาหารแล้วเกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและกลายสภาพเป็นแร่ธาตุ เป็นขบวนการที่ไม่เกิดก๊าซกลิ่นเหม็น ส่วนอีกขบวนการเป็นขบวนการหมักแบบไม่ใช้ออกซิเจนเป็นตัวย่อยสลายอาหารและแปรสภาพกลายเป็นแร่ธาตุ ขบวนการนี้มักจะเกิดก๊าซที่มีกลิ่นเหม็น เช่น ก๊าซไข่เน่า (Hydrogen Sulfide: H_2S) แต่ขบวนการนี้จะมีผลดีที่เกิดก๊าซมีเทน (Methane Gas) ซึ่งเป็นก๊าซที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นเชื้อเพลิงได้

2. ระบบการเผาในเตาเผาเป็นการทำลายขยะมูลฝอยด้วยวิธีการเผาทำลายในเตาเผาที่ได้รับการออกแบบก่อสร้างที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยต้องให้มีอุณหภูมิในการเผาที่ 850 - 1,200 องศาเซลเซียส เพื่อให้การทำลายที่สมบูรณ์ที่สุด แต่ในการเผามักก่อให้เกิดมลพิษด้านอากาศ ได้แก่ ฝุ่นขนาดเล็ก ก๊าซพิษต่าง ๆ เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (Sulfur Dioxide: SO_2) เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังอาจเกิดไดออกซิน (Dioxins) ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งและเป็นสารที่กำลังอยู่ในความสนใจของประชาชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีระบบควบคุมมลพิษทางอากาศและดักมิให้อากาศที่ผ่านปล่องออกสู่บรรยากาศมีค่าเกินกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพอากาศจากเตาเผาที่กำหนด

3. ระบบฝังกลบอย่างถูกสุขาภิบาล (Sanitary Landfill) เป็นการกำจัดขยะมูลฝอยโดยการนำไปฝังกลบในพื้นที่ที่ได้จัดเตรียมไว้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกตามหลักวิชาการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วิศวกรรม สถาปัตยกรรม และการยินยอมจากประชาชน จากนั้นจึงทำการออกแบบและก่อสร้าง โดยมีการวางมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การปนเปื้อนของน้ำเสียจากกองขยะมูลฝอยที่เรียกว่า น้ำชะขยะมูลฝอย (Leachate) ซึ่งถือว่าเป็นน้ำเสียที่มีค่าความสกปรกสูงไหลซึมลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน ทำให้คุณภาพน้ำใต้ดินเสื่อมสภาพลงจนส่งผลกระทบต่อประชาชนที่ใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ยังต้องมีมาตรการป้องกันน้ำท่วม กลิ่นเหม็นและผลกระทบต่อสภาพภูมิทัศน์ รูปแบบการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาลอาจใช้วิธีขุดให้ลึกลงไปชั้นดินหรือการถมให้สูงขึ้นจากระดับพื้นดินหรืออาจใช้ผสมสองวิธี ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ

สรุปขยะมูลฝอยเป็นปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงและเป็นมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ถ้าขาดการจัดการที่ดีก็จะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะในเมืองที่มีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสูงจะมีปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกหลักสุขอนามัยอยู่มาก ดังนั้นหากเราสามารถกำจัดขยะได้อย่างถูกวิธีโดยได้รับการมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะทำให้ปัญหาขยะในท้องถิ่นลดลง

ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ประวัติความเป็นมา

บ้านบึงเป็นแหล่งชุมชนดั้งเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462 จนถึงปี พ.ศ. 2464 ได้รับการตั้งเป็นกิ่งอำเภอบ้านบึงและมีการจัดสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2481

สภาพทั่วไป

ลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับเนินเขา ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูก สิ่งที่เกิดตามมาคือ ธุรกิจการค้าน้ำตาล การค้าขายอื่น ๆ ตามมา ทำให้บ้านบึงแปรสภาพเป็นเมืองที่มีการค้าขายมากขึ้น เมื่อมีการอพยพถิ่นฐานเข้ามาของชนชาวลาวและจีนเพิ่มมากขึ้น ชุมชนบ้านบึงจึงเริ่มขยายตัวกลายเป็นเมืองบ้านบึง

อาณาเขต

ทิศเหนือติดกับหมู่ที่ 2, หมู่ที่ 3 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง

ทิศตะวันออกติดกับหมู่ที่ 1, หมู่ที่ 5 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง

ทิศตะวันตกติดกับหมู่ที่ 2 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง

ทิศใต้ติดกับหมู่ที่ 4, หมู่ที่ 5 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง

ประวัติเทศบาลเมืองบ้านบึง

เทศบาลเมืองบ้านบึงเดิมเป็นสุขาภิบาลและได้รับการจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลบ้านบึงเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2530 ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองบ้านบึงเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2544 มีพื้นที่ 8.02 ตารางกิโลเมตร (5,012.50 ไร่) อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 80 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองชลบุรีประมาณ 15 กิโลเมตร จำนวนประชากร ณ วันที่ 24 มกราคม 2554 เพศชาย 8,488 คน เพศหญิง 9,536 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 18,024 คน อาชีพส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อมูลทั่วไปของการบริหารงานเทศบาลเมืองบ้านบึง

เทศบาลเมืองบ้านบึง จังหวัดชลบุรี มีนายสุรสิทธิ์ กังวลกิจ เป็นนายกเทศมนตรี มีนายเชวง จินตนาเลิศ นายสิทธิศักดิ์ เกียรติสุอาภานนท์ นายพิชชา ตรีวรรณกุล เป็นรองนายกเทศมนตรี มีนายชาคริต นาคสถิต เป็นเลขานุการนายกเทศมนตรี นายเนรมิตร ชาวชูศรี เป็นประธานสภาเทศบาลเมืองบ้านบึงและสมาชิกสภาเทศบาลเมืองบ้านบึงรวมจำนวนทั้งสิ้น 24 คน ทำหน้าที่ในการพัฒนาเทศบาลเมืองบ้านบึงให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ พัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เจริญรุ่งเรืองและแก้ไขปัญหาภายในเทศบาลเรื่องการก่อสร้างสะพาน การสร้างและปรับปรุงถนน การกำจัดขยะ กำจัดมลพิษต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม

ท้องถิ่น ภายใต้นโยบายของเทศบาลเมืองบ้านบึงว่า “เทศบาลเมืองบ้านบึงเป็นเมืองน่าอยู่ ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง วัฒนธรรมโดดเด่น มุ่งสู่ความเป็นเมืองกีฬา ดินแดนอาหารอร่อย สังคมมีความสุขอย่างยั่งยืน”

จากลักษณะของพื้นที่ที่เป็นที่ราบสูงเนินเขา ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรปลูกมันสำปะหลัง ทำไร่ ทำนามีการเข้ามาตั้งโรงงานอุตสาหกรรมรอบ ๆ เขตเทศบาลเมืองบ้านบึงเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการค้าขายคึกคัก มีตลาดสด มีตลาดนัดที่ประชาชนมาจับจ่ายใช้สอยกันทุกวัน มีหอพัก บ้านเช่าในเขตเทศบาลจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยมีจำนวนมากขึ้นด้วย

จากการสัมภาษณ์นายนิทัศน์ ดันจันทน์ ปลัดเทศบาลเมืองบ้านบึง (สำนักปลัดเทศบาล) และนางกัญญพิดา เวศม์วรรณท์ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรับผิดชอบในเรื่องการรักษาความสะอาด การเก็บขนขยะ สิ่งปฏิกูลและการจัดการขยะมูลฝอย (แบบสอบถามการจัดการมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึงปี พ.ศ. 2554) สรุปได้ว่า

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลเมืองบ้านบึง

เทศบาลเมืองบ้านบึงมีขนาดเนื้อที่เขตเทศบาล 8.02 ตารางกิโลเมตรหรือ 5,012.50 ไร่

1. จำนวนและประเภทของสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล

- สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 9 แห่ง
- ตลาดขนาดใหญ่ จำนวน 4 แห่ง
- โรงพยาบาล จำนวน 2 แห่ง
- โรงแรม จำนวน 2 แห่ง
- ห้างสรรพสินค้า จำนวน 3 แห่ง
- คลินิก จำนวน 10 แห่ง

- ร้านจำหน่ายอาหาร สถานเริงรมย์ ร้านค้าและอื่น ๆ จำนวนมาก

2. จำนวนประชากรเฉพาะที่มีชื่อในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง (ข้อมูลเดือนมกราคม พ.ศ. 2554) เพศชาย 8,488 คน เพศหญิง 9,536 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 18,024 คน

ส่วนที่ 2 การเก็บรวบรวมและขนส่งมูลฝอย

1. จำนวนหลังคาเรือนที่ได้รับบริการเก็บขนมูลฝอยจากเทศบาล 3,605 หลัง
2. ปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดในเขตเทศบาล 18 ตัน/วัน
3. ปริมาณมูลฝอยที่เทศบาลเก็บขนได้ 10 ตัน/วัน

4. ปริมาณมูลฝอยที่คาดว่าจะมีตกค้างสะสมในเขตเทศบาล 8 ตัน/ วัน (มูลฝอยตกค้างสะสม หมายถึง มูลฝอยตกค้างที่เทศบาลเก็บขนไม่หมดและรวมถึงขยะมูลฝอยที่ประชาชนบริษัทและโรงงานนำไปแอบทิ้งในบริเวณที่สาธารณะหรือที่ของเอกชนโดยไม่มีการกำจัดใด ๆ)

5. ประเภทของขยะมูลฝอยได้แก่

- เศษผัก เศษอาหาร เปลือกผลไม้	ร้อยละ 35
- กระดาษ	ร้อยละ 8
- พลาสติก โฟม	ร้อยละ 10
- ยาง เศษผ้า	ร้อยละ 10
- ใบไม้ กิ่งไม้	ร้อยละ 15
- แก้ว หิน กระเบื้อง	ร้อยละ 15
- โลหะและอื่น ๆ	ร้อยละ 7

6. ภาชนะรองรับขยะมูลฝอยที่เทศบาลนำไปวางไว้เพื่อให้บริการแก่ประชาชนในเขตเทศบาล

- ประเภทถัง ไม่มีฝาปิด	ขนาดบรรจุ 200 ลิตร
- ประเภทถัง มีฝาปิด	ขนาดบรรจุ 200 ลิตร
- ประเภทถังคอนเทนเนอร์	ขนาดบรรจุ 6-8 ลูกบาศก์เมตร

7. ไม่มีการแยกภาชนะรองรับมูลฝอยสาธารณะตามประเภทของมูลฝอย

8. รถยนต์เก็บขนมูลฝอย

- รถขยะอัดแท่ง	4 คัน แต่ละคันอัดขยะได้ 15 - 20 ตัน
- รถขยะเปียก	1 คัน บรรทุกขยะได้ 3 ลูกบาศก์เมตร
- รถกะเทาะ	2 คัน แต่ละคันลากถังคอนเทนเนอร์ขนาดจุ 6 - 8 ลูกบาศก์เมตร

9. ช่วงเวลาที่รถยนต์เก็บขนมูลฝอยออกปฏิบัติงานได้แก่ ช่วงเวลา 03.00 น. ถึง 10.00 น.

10. การเก็บกวาดถนนและที่สาธารณะ ให้แต่ละชุมชน (มี 42 ชุมชน) ดำเนินการหาผู้รับเหมาโดยใช้งบประมาณของเทศบาล

11. ค่าธรรมเนียมการบริการเก็บขยะมูลฝอยที่เทศบาลเก็บจากประชาชน

- บ้านเรือน 20 บาท/ หลัง/ เดือน

12. การดำเนินการเก็บขนมูลฝอยของเทศบาล เทศบาลดำเนินการเองทั้งหมด

ส่วนที่ 3 การกำจัดขยะมูลฝอย

ไม่มีการแยกขยะ เทศบาลจะทำการขนไปทิ้งที่บ่อขยะนอกเขตเทศบาล คือที่หมู่ที่ 3 ตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากเทศบาลไปประมาณ 10 กิโลเมตร โดยใช้วิธีการเทกองกลางแจ้ง

ส่วนที่ 4 การบริหารจัดการ

1. จำนวนเจ้าหน้าที่และบุคลากรของงานรักษาความสะอาดที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับขยะมูลฝอยปีงบประมาณ 2555 เพียงพอ (ให้ชุมชนบริหารจัดการในชุมชน)
2. มีการวางแผนระยะยาวในการจัดการขยะมูลฝอย ดำเนินงานภายใต้เทศบัญญัติที่มีอยู่เกี่ยวกับงานด้านรักษาความสะอาด เช่น การเก็บรวบรวมมูลฝอย การทิ้งมูลฝอย ค่าธรรมเนียมผู้ให้บริการและการขึ้นทะเบียนเป็นผู้รับเหมาภาคเอกชน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพจน์ ทรัพย์ผดุงชนม์ (2546) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ศึกษากรณีเทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะ ระดับการมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัย แหล่งข่าวและความถี่ในการรับข่าวสาร พบว่าข้อมูลพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการดำเนินกิจกรรมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากรองลงมาการใช้ประโยชน์การวางแผนและการติดตามประเมินผลตามลำดับเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัย แหล่งข่าวและความถี่ในการรับข่าวสาร พบว่าระดับการศึกษา ระยะเวลาที่พักอาศัย แหล่งที่ได้รับข่าวสารและความถี่ในการรับข่าวสาร มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ้านฉาง จังหวัดระยอง สำหรับเพศ อายุ สถานภาพ การประกอบอาชีพและรายได้ต่อเดือน ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ้านฉาง

สัญญาพงษ์ ปฐมพงษ์นิติกร (2546) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ศึกษาเฉพาะกรณีเขตลาดกระบัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตลาดกระบังจำนวน 369 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยของเขตลาดกระบัง ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย รวมทั้งศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยของเขตลาดกระบังอยู่ในระดับสูง จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรข้อมูลส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะ พบว่าเพศ รายได้ การรับทราบข่าวสารการรณรงค์รักษาความสะอาด ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอย ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่อาศัยในเขตลาดกระบัง การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความคิดเห็นต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย

นฤเทพ สิทธิชาญคุณะ (2547) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตมีนบุรี เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางเขน จำนวน 510 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์พบว่าที่อยู่อาศัย อาชีพ การศึกษา การรับรู้อาสาเกี่ยวกับขยะมูลฝอย จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ส่วนอายุ รายได้ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอย ทักษะต่อพนักงานเก็บขยะ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย

ประกอบ สุทธิกาโมทย์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชนวัดกลาง ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนวัดกลาง และเพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการขยะชุมชน ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนวัดกลางส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมี

ส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษาและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

พัทพล เอมปรากฏ (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการอยู่ในระดับต่ำ ผลการเปรียบเทียบพบว่าอายุและอาชีพต่างก็มีการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05

มยุรี ศรีอุตร (2548) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยบริเวณตลาดน้ำวัดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดน้ำวัดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยบริเวณตลาดน้ำบางพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าสถานภาพ รายได้ต่อเดือนและการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยบริเวณตลาดน้ำบางพญาแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ส่วนตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกัน

พรรณี ดันดิญานันท์ (2549) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลท่าสะอ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย และเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่มีความแตกต่างกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลท่าสะอ้าน ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมในการ

กำจัดขยะมูลฝอยคือ การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติกิจกรรม การมีส่วนร่วมด้านการติดตาม ประเมินผลและการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจตามลำดับ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยจากการทดสอบสมมติฐานที่ค่าระดับนัยสำคัญ .05 พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกันตามเพศ ระดับการศึกษาและระดับรายได้ แต่มีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันตามอายุ อาชีพ สถานภาพที่อยู่อาศัยและระยะเวลาที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลท่าเสา

ณฐาภพ ยมจินดา (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 400 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ และเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา รองลงมาคือ ด้านการทำกิจกรรมและด้านการติดตามและประเมินผล โดยในด้านการรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหาประชาชนได้มีโอกาสรับทราบถึงปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ในด้านการทำกิจกรรมประชาชนได้เข้าร่วมปฏิบัติติดตามนโยบายแผนงานและโครงการของเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และในด้านการติดตามและประเมินผล ได้มีการแต่งตั้งประชาชนเข้าไปเป็นกรรมการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาล ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05

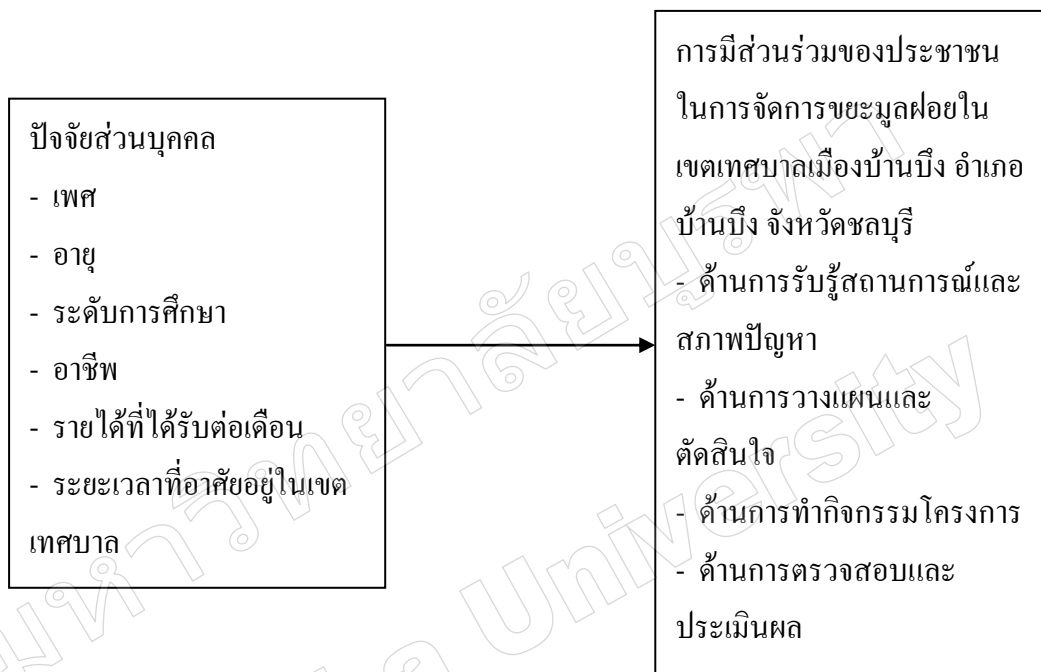
ณอมขวัญ พันธุ์สนิท (2550) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี จำนวน 363 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี และเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในเขต

เทศบาลตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล ตำบลบ่อทอง การอบรมเกี่ยวกับความรู้ในการจัดการขยะ มูลฝอย และแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนเป็นรายด้านมากที่สุดคือด้านการวางแผนและตัดสินใจ รองลงมาคือด้านการรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหาและด้านการทำกิจกรรม โครงการ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างพบว่าอายุ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล ตำบลบ่อทอง การอบรมเกี่ยวกับความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอย และแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05

สรุปจากงานวิจัยทั้งหมด การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันไปบางพื้นที่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในเขตพื้นที่ของตนมากแต่บางพื้นที่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอยู่ในเกณฑ์น้อยแตกต่างกันไปจากการประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการบริหารงานของเทศบาลในแต่ละแห่งและจะส่งผลต่อปัญหาขยะในแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย จึงควรมีการปรับแต่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการขยะมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดผู้ศึกษาได้นำแนวคิดของเจมส์ คี ปีนทอง (2538, หน้า 272 - 273) และจากงานวิจัยของพรรณิ ตันติยานันท์และณัฐภาพ ขมจินดา มาประยุกต์ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย